

УДК 378.14

А. М. Зубко, І. Я. Жорова

РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГУМАНІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Інноваційні процеси розвитку інформаційного суспільства в поєднанні із соціально-економічними, політичними, культурними та іншими змінами, що відбуваються в Україні на початку ХХІ ст., вимагають суттєвих змін у різних сферах діяльності, і насамперед в освітній галузі. Джерела саморозвитку освіти перебувають у інтелектуально-творчому потенціалі, професіоналізмі вчителя, оскільки він як суб'єкт педагогічного процесу є головною дійовою особою будь-яких освітніх перетворень, упроваджує у практику роботи навчальних закладів останні досягнення науки, реалізовує національні традиції у вихованні молоді, – усе це зумовлює підвищення вимог до його професійних якостей.

Інтенсифікація процесів в освітньому просторі України центрує увагу суспільства на необхідності неперервної освіти педагогів, яка є важливою умовою розвитку особистості та її творчого потенціалу. Післядипломна освіта триває впродовж професійної діяльності вчителя та забезпечує зростання рівня володіння професією з урахуванням набутого досвіду та особистісних змін, що відбуваються з мірою дорослішання людини. Безперервність підвищення кваліфікації педагога спрямована не тільки на послідовне удосконалення його професійних надбань, збагачення і оновлення знань і умінь, а й на розвиток особистісних якостей, вдоволення індивідуальних освітніх потреб, забезпечення соціального захисту та самореалізації у процесі професійної діяльності.

Піднесення освіти на якісно новий рівень, відродження і розбудова національної системи освіти взаємопов'язані з її гуманізацією, перенесенням особистості у центр інтересів держави, її освітньої політики і навчальних процесів у кожній з ланок системи безперервної освіти. Розвиток особистості того, хто навчається, має перетворитися на мету функціонування освітніх систем.

У цьому контексті особливої ваги набуває проблема гуманізації педагогічної освіти, оскільки виховувати особистість може тільки особистість. А отже гуманізація сучасної школи починається із гуманізації освіти вчителів.

Проблемам освіти дорослих, фахівців з певним життєвим і професійним досвідом присвячено роботи С. І. Змієвого, Н. Г. Ничкало, В. В. Олійника, Н. Г. Протасової. Теоретичні та методичні засади освіти дорослих висвітлено також у працях А. І. Анциферової, С. Г. Вершловського, В. Б. Гаргай, Ю. М. Кулюткіна, О. В. Онушкіна, Н. Г. Протасової, В. Г. Сухобської, Ю. В. Укке.

Науковці Г. О. Бермус, М. В. Кларин, М. Ю. Красовицький, В. В. Олійник, Н. Г. Протасова, Т. І. Сущенко, К. П. Тонконога у своїх працях розглядають проблеми гуманізації освіти та особистісного орієнтування процесу навчання у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Але слід зауважити, що дослідники приділяли увагу, переважно, загальним підходам та теоретичному обґрунтуванню гуманізації освіти дипломованих педагогів, технологічні ж питання реформування даної галузі освіти педагогічних кадрів залишаються малорозробленими.

Метою статті є розгляд особливостей розвитку післядипломної освіти педагогів в контексті сучасних гуманістичних тенденцій.

Філософія освіти і освітня політика української держави повсякчас ґрунтувалися на соціоцентричному підході, який акцентує увагу на максимальній суспільній користі людини та передбачає, що результатом освіти є оволодіння визначеними знаннями, вміннями і навичками.

Утім, сучасне суспільство зацікавлене в подоланні надмірної технологізації освітньої галузі. Так, Є. П. Голобородько наголошує на тому, що „...в психолого-педагогічній науці розробляються теоретико-методологічні засади педагогіки „сильної духовної дії”. Уводиться категоріальне поняття „справа життя”, що передбачає переорієнтацію з когнітивно-інтелектуальних на емоційно-етичні духовні засади. Адже це закладено в суті нашої вітчизняної педагогіки – людиноцентрованої на відміну від західноєвропейської – технологічно центрованої” [1, с. 84].

Не викликає сумніву, що зміна однієї парадигми на іншу зумовлює реконструювання всієї галузі педагогічних знань на нових засадах, а саме: формування нових знань про особистість, джерела її саморозвитку, процес неперервного професійного вдосконалення тощо.

Так, у наукових працях виведено й обґрунтовано закономірність процесу збільшування освітніх потреб, яка полягає у тому, що чим вищий освітній рівень особистості, тим активніше вона прагне до продовження освіти. При цьому освіта не тільки вдовольняє і розвиває професійні та духовні потреби фахівця, а й стимулює розвиток нових. Таким чином, у галузі освіти проявляється закон збільшування освітніх потреб, що виявляється потужним механізмом розвитку системи післядипломної освіти педагогів взагалі та підвищення кваліфікації, зокрема [2].

Аналіз наукових розробок, присвячених проблемам післядипломної освіти свідчить, що провідною ідеєю сьогодення є гуманізація освіти фахівців, перенесення у центр уваги освітніх систем індивідуальних освітніх потреб і можливостей педагогічних працівників, всебічний і гармонійний розвиток особистості педагога у процесі його освіти й навчання, підвищення ролі самоосвіти у професійному становленні та розвитку педагога. У цьому контексті, без сумніву, слушною є думка В. В. Олійника, який вважає, що категорію безперервної освіти можна визначати як закономірність розвитку суспільства, у якому розвиток індивіда як самоцінності – основний ресурс створення дійсно гуманістичного суспільства [3]. Тобто верхньої межі досконалості не

існує, людина, фахівець-професіонал удосконалюється протягом усієї своєї педагогічної кар'єри, тому проблеми особистісно спрямованої освіти та навчання педагога у системі післядипломної освіти й підвищення кваліфікації зокрема набувають в сучасних умовах загальнодержавного значення.

Саме тому сьогодні фокусує увагу на проблемі професійного розвитку особистості в площині акмеологічного підходу, який розкриває освітню діяльність педагога крізь призму самовдосконалення людини в освітньому просторі, досягнення нею найвищого інтелектуального, професійного та духовного розвитку. Пріоритетними ознаками акмеологічного підходу в післядипломній освіті є вдосконалення людини на всіх етапах її життя; можливість особистісного та професійного розвитку у діяльності груп; оптимістичний погляд на людину та її майбутнє.

Акмеологія визначається як „галузь наукового знання, комплекс наукових дисциплін, об'єктом вивчення яких є людина в динаміці самоактуалізації творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення у різноманітних життєвих сферах самореалізації, у тому числі в освіті, самостійній професійній діяльності, системі підвищення кваліфікації” [4, с. 27 – 28].

Дослідження в галузі акмеології дозволяють розрізняти дорослість як кількість прожитих років і зрілість як якісний показник життєвого й професійного досвіду. Науковці визначають, що період зрілості у людини може настати у віці між 20 і 60 роками і поділятися на часові інтервали (фази) у 7 – 10 років. Кожна фаза завершується кризою розвитку, що супроводжується стрибком з нижчої вікової фази на вищу та зумовлена наявністю енергопотенціалу для вікового новоутворення [5].

Акмеологічний підхід до реалізації потенціалу педагога у післядипломній освіті визначає такі закономірності:

- зрілість особистості вчителя є важливим чинником його професійного становлення;
- особистий розвиток перебуває в залежності від процесу професіоналізації;
- особливості особистості вчителя впливають на процес і результати його професійної діяльності;
- формування і розвиток особистості відбувається у процесі професійної діяльності та піддається впливу [4].

Питання гуманізації середньої та вищої освіти нині достатньо висвітлені з точки зору технології впровадження, але вони частіше малоприсадибні у системі освіти дорослих і не розраховані на її специфіку. Разом з тим, очевидно, що розглядати сьогодні питання освіти окремо від проблеми реформування системи підвищення кваліфікації педагогів у напрямку її гуманізації просто неможливо. У цьому контексті доцільно акцентувати увагу на наукових розробках, присвячених особливостям навчання дорослої людини з базовою освітою і професійним досвідом, а саме андрагогічному підходу.

Визначення сутності андрагогічного підходу зумовлене такими характеристиками дорослої людини як: самостійність у прийнятті рішень; досвід як джерело знань; прагматичність у формуванні мотивів до навчання; практичність отриманих знань.

Особливе ставлення людини з базовою освітою та професійним досвідом до навчання зумовлюють андрагогічні принципи організації освітньої діяльності, що відрізняються від педагогічних. Так, педагогічні принципи, що реалізуються в процесі первинної професійної освіти, базуються на сприйнятті соціального досвіду, рольова позиція того, хто навчається здебільшого є пасивною, що зумовлено несформованістю професійно орієнтованих знань, умінь і навичок. Тоді як „доросла людина сприймає себе самостійною, є самокерованою особистістю; має достатній запас життєвого, професійного досвіду, що допомагає здійснювати самоаналіз і цілепокладання освітньої діяльності; готова до навчальної діяльності, за допомогою якої можна вирішувати професійні проблеми, досягти конкретних цілей; намагається застосовувати у своїй практиці набуті знання і навички” [6, с. 13].

Визначені характеристики дорослої людини, її ставлення до процесу і результатів освітньої діяльності зумовлюють андрагогічні принципи навчання:

- власний життєвий та професійний досвід – найважливіше джерело отримання знань;
- досвід колег як джерело знань;
- актуальність групової роботи та спільної діяльності того, хто навчається з тим, хто навчає;
- індивідуалізація навчання, що враховує рівень підготовки, досвід та особливості особистості того хто навчається;
- прагматичне цілепокладання освітньої діяльності;
- переорієнтація з акумуляції знань на їх практичне використання;
- процес навчання як складник і стимул самоосвітньої діяльності (розвиток освітніх потреб) [7].

У контексті зазначених андрагогічних принципів навчання актуалізується питання підвищення ефективності сучасної післядипломної освіти педагогів, що вимагає не тільки усвідомлення особливостей освіти дорослих, фахівців з певним життєвим та професійним досвідом і врахування їх у процесі навчання, а й необхідності розробки нових методик, технологій навчання, адекватних системі вітчизняної освіти, конкретним умовам життя і праці педагогів. Таким чином андрагогічний підхід має стати основою функціонування системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Технології і методики навчання фахівців повинні розроблятися з урахуванням конкретних особливостей даної системи, а їх упровадження передбачає вдумливу творчу співпрацю науковців, практиків післядипломної освіти, її організаторів та самих слухачів.

Таким чином, реалізація андрагогічного підходу в післядипломній освіті педагогічних кадрів виключає стандартизацію навчального процесу і передбачає різноманітність моделей навчання, що носять варіативний характер залежно від міри дорослішання людини, розвитку її особистості, збагачення життєвого і професійного досвіду.

Аналіз науково-методичних джерел дозволяє зробити висновок про те, що на сучасному етапі розвитку суспільства система післядипломної освіти посідає особливе місце у становленні особистості педагога, сприяє реалізації духовного потенціалу та професійному вдосконаленню. Акмеологічний підхід у неперервній освіті вчителів сприяє усвідомленню ними закономірностей саморозвитку та руху до продуктивної творчої діяльності як вершини професіоналізму. Організація освітньої діяльності педагогів на андрагогічних засадах передбачає зміщення акцентів у післядипломній освіті у напрямку визначення провідної ролі вчителя стосовно реалізації власного навчання у курсовий і міжкурсний періоди та самоосвіти.

Перспективи подальшої наукової розробки означеної проблеми вбачаються у ґрунтовних теоретичних і практичних розробках стосовно розвитку професіоналізму педагогів та специфіки організації їх освітньої діяльності з урахуванням досягнень андрагогіки та акмеології.

Список використаної літератури

- 1. Голобородько Є.** Сучасні аспекти професійного становлення: реалії і перспективи // Збірник наукових праць. Педагогічний альманах / редкол. : В. Кузьменко (голова) та ін. ; Південноукр. регіон. ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів. – Херсон : РПО, 2010. – Випуск 5. – С. 83 – 86.
- 2. Зубко А.** Андрагогічні засади інформаційного зв'язку у процесі навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів / А. Зубко ; редкол. : В. Кузьменко (голова) та ін. // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. – Херсон : РПО, 2010. – Випуск 8. – С. 82 – 87.
- 3. Олійник В.** Безперервна освіта / В. Олійник // Світло. – 2000. – № 3 (17). – С. 11 – 15.
- 4. Кузьміна Н.** Основание фундаментальной и синегретической акмеологии / Кузьміна Н., Пожарский С. // Акмеология – наука XXI століття : міжнар. наук.-практ. конф., зб. матер. / ред. кол. : З. Сіверс, Е. Белкіна, Г. Данилова та ін. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2005. – Розд. 1. – С. 14 – 51.
- 5. Мариновська О.** Формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності: теорія і практика : монографія / Оксана Яківна Мариновська. – Івано-Франківськ ; Полтава, 2009. – 500 с.
- 6. Городова Н.** Андрагогіка, або Еліксир професіоналізму... Модель особистісно орієнтованої підготовки педагогічних кадрів до творчої діяльності / Ніна Городова, Олександр Кучерявий // Управління освітою. – 2002. – Число 17. – С. 12 – 15.
- 7. Жорова І.** Розвиток професіоналізму педагога в контексті парадигм післядипломної освіти початку XXI століття / І. Жорова ; редкол. В. Кузьменко (голова) та ін. ; Південноукр. регіон. ін-т

післядиплом. освіти пед. кадрів // Збірник наукових праць. Педагогічний альманах. – Випуск 10. – Херсон : РПО, 2011. – С. 290 – 294.

Зубко А. М., Жорова І. Я. Розвиток післядипломної освіти педагогів у контексті сучасних гуманістичних тенденцій

У статті розглянуто проблеми післядипломної освіти в Україні в контексті сучасних гуманістичних тенденцій. Визначено особливості навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації на основі акмеологічного та андрагогічного підходів, які розкривають діяльність педагога крізь призму самовдосконалення в освітньому просторі та особливе ставлення людини з базовою освітою і професійним досвідом до навчання.

Ключові слова: післядипломна освіта, педагогічні кадри, гуманізація освіти, андрагогіка, акмеологія.

Зубко А. Н., Жорова И. Я. Развитие последипломного образования педагогов в контексте современных гуманистических тенденций

В статье рассмотрены проблемы последипломного образования в Украине в контексте современных гуманистических тенденций. Определены особенности учебного процесса в учреждениях повышения квалификации на основе акмеологического и андрагогического подходов, которые раскрывают деятельность педагога сквозь призму самосовершенствования в образовательном пространстве и особенное отношение человека с базовым образованием и профессиональным опытом к обучению.

Ключевые слова: последипломное образование, педагогические кадры, гуманизация образования, андрагогика, акмеология.

Zubko A. N., Zhorova I. Ya. Development of Postgraduate Teachers' Education in the Context of Modern Humanistic Tendencies

The article deals with the problem of postgraduate education in Ukraine in the context of modern humanistic tendencies. The peculiarities of the learning process based on acmeological and andragogical approaches in the teachers' training institutes are defined. These approaches reveal the teachers' educational activities through the prism of self-perfecting in the educational space and the special attitude to learning.

Key words: postgraduate education, teaching staff, humanization of education, andragogy, acmeology.

Стаття надійшла до редакції 26.07.2012 р.
Прийнято до друку 26.10.2012 р.